

פתיחת דף חדש

קריסת הסגר האזרחי והתקווה שהיא יכולה להביא לעזה

אוגוסט 2014



העיר עזה - צילום: קארל שמברי

הקדמה

ממדי ההרס, ההרג והטראומה ברצועת עזה ובישראל בעקבות סבב הלחימה האחרון מספקים תזכורת כואבת לכך שהסגר על רצועת עזה נכשל, מוסרית ומעשית. עד ערב הלחימה, ישראל הטילה הגבלות על תנועה אזרחית מעזה ואליה, לרבות הגבלות על מעבר בין עזה לגדה המערבית, איסור על העברת סחורות מעזה לשווקים הטבעיים שלה, בישראל ובגדה המערבית, [והגבלות קשות על כניסת חומרי בנייה](#) (ר' נספח) הגבלות אלה נומקו בצורך להתגונן מפני האיום הביטחוני שנסקף לישראל מהחמאס ומארגונים חמושים אחרים בעזה, אולם הן חורגות מהנחוץ לצרכי ביטחון ופוגעות קשות בכלכלה ובחברה האזרחית בעזה.

מדינת ישראל רשאית ואף חייבת להגן על אזרחיה מפני איומים ביטחוניים שמקורם ברצועת עזה ולשם כך היא רשאית אף להטיל מגבלות על תנועה דרך מעברי הגבול שבשליטתה. אולם לא כל הגבלה מותרת. הסגר על רצועת עזה אינו מבחין בין לוחמים לאזרחים ופוגע בזכויותיהם ובצרכיהם של 1.76 מיליון תושבי עזה, שלמעלה ממחציתם קטינים. סגר אזרחי זה מפר את החובות המוטלות על מדינת ישראל במסגרת הדין הבינלאומי ואינו תורם לביטחונם של אזרחי ישראל. הגיע הזמן להסיר אותו.

הסרת הסגר תאפשר חיים תקינים: סטודנטים מעזה יוכלו ללמוד באוניברסיטאות בגדה המערבית; פועלי בניין יוכלו להתפרנס ולשקם את עזה; בני משפחה יוכלו להתאחד עם קרובים שאותם לא פגשו שנים; נשות ואנשי עסקים יוכלו להתפתח עסקית ולהשתלם מקצועית; חקלאים יוכלו לשווק את סחורותיהם ולכלכל את משפחותיהם. שיפור מצבה של האוכלוסייה האזרחית אין משמעותה ויתור על צרכי ביטחון: להפך, לטווח הארוך זו האופציה היחידה לקדם ביטחון יציב באזור.

על ישראל לזנוח את "[מדיניות הבידול](#)", שמפרידה בין עזה לגדה המערבית ומונעת תנועה בין חלקי הטריטוריה הפלסטינית, לחדש את האפשרות להעביר סחורות מעזה לשווקה בישראל ובגדה המערבית ולאפשר לתושבי עזה, הן במגזר הציבורי הן במגזר הפרטי, לרכוש חומרי בנייה – הכל בכפוף למנגנוני ביטחון מתאימים.

בימים ובשבועות האחרונים, בכירים ישראלים [זרים](#), [לרבות הרמטכ"ל](#), הסכימו כי ישראל מחויבת לאפשר שיקום ברצועת עזה. לשם כך לא די בסיוע הומניטרי. יידרש גם שיקום הכלכלה והמרקם החברתי בעזה, כדי לאפשר לתושביה לממש את זכותם להתפרנס בכבוד ולקדם את שאיפותיהם המקצועיות, החינוכיות, התרבותיות והמשפטיות. שליטתה של ישראל בתנועת אנשים מעזה ואליה יוצרת תלות וגם אחריות – לאפשר תנועה אזרחית מעזה ואליה ובכך לתרום לשגשוג ולביטחון בשני צדי הגבול.

מדיניות הסגר

גם לאחר מימוש תוכנית ההתנתקות בשנת 2005 ישראל מוסיפה לשלוט על היבטים משמעותיים של החיים בעזה ועל כן היא [חבה חובות](#) כלפי האוכלוסייה האזרחית, וזאת מכוח המשפט ההומניטרי הבינלאומי ודיני זכויות האדם. המשפט הבינלאומי מאפשר לישראל להטיל הגבלות על תנועה מעזה ואליה ככל שאלה נחוצות כדי להגן על ביטחונה. בה בעת, ישראל מחויבת להתחשב בצרכיהם ובזכויותיהם של תושבי עזה ועליה לעשות ככל האפשר כדי להבטיח שיוכלו לנהל חיים תקינים.

מזה למעלה משני עשורים, וביתר שאת מאז שנת 2007, ישראל מגבילה את התנועה של אנשים וסחורות מרצועת עזה ואליה. יישום הסגר כולל, בין היתר, את [מדיניות הבידול](#), לפיה מוטלות הגבלות נוקשות על התנועה בין עזה לגדה המערבית, ושתכליתה המוצהרת לבדל בין שני חלקים אלה של השטח הפלסטיני וזאת על יסוד טעמים ביטחוניים ומדיניים עמומים.

חלק מההגבלות המוטלות במסגרת מדיניות הסגר אינן משרתות כל צורך ביטחוני ועל כן אינן לגיטימיות. הגבלות אחרות אינן מידתיות, משום שהפגיעה שהן גורמות עולה על כל תועלת ביטחונית. כשלים אלה בולטים במיוחד בשלוש הגבלות עיקריות, שהוטלו במסגרת הסגר ואשר ארגון גישה קורא להסרתן:

1. איסור על מעבר אנשים בין עזה לגדה המערבית וישראל. התנועה דרך מעבר ארז מוגבלת ל"מקרים הומניטריים חריגים", בעיקר חולים ומלוויהם וסוחרים בכירים. הוא עומד על [פחות מאחוז בודד](#) (1%) ממספר היציאות של פועלים שנרשמה בספטמבר 2000.
2. איסור על שיווק סחורות מעזה לישראל ולגדה המערבית, לשם שווקו, קודם לסגר, כ- 85% מהסחורות היוצאות מעזה. כתוצאה מכך, תושבי עזה משווקים מחוץ לעזה [פחות משני אחוזים](#) (2%) מהכמות ששווקה לפני הטלת הסגר.
3. הגבלות על כניסת חומרי בנייה, במיוחד למגזר הפרטי. ארגונים בינלאומיים הורשו להעביר חומרי בנייה רק בכפוף לתהליך אישור [מסורבל, איטי ויקר](#). על [המגזר הפרטי](#) נאסר לרכוש חומרי בנייה.

בנוסף לשלוש ההגבלות האלה, ישראל מונעת כל גישה לרצועת עזה (או יציאה ממנה) דרך הים ו/או האוויר. היא אוסרת על דייגים מעזה לדוג מעבר למרחק של שלושה עד שישה מיילים ימיים מהחוף. כמו כן, משנת 2005, ישראל מונעת גישה לאזור חיץ [במרחק שנע בין 300 ל-1,500 מטרים מגדר הגבול](#), שם מצויים כ-35 אחוזים מהשטחים החקלאיים של הרצועה. גם את ההגבלות על התנועה במרחב האווירי והימי של עזה ובאדמתה יש לצמצם ככל הניתן ואף להסיר כליל ככל שהן חורגות מהנחוץ להבטחת ביטחונה של ישראל או גורמות לפגיעה מופרזת ביחס לתועלת הביטחונית שהן מניבות.

את חשיבות המעברים שבשליטת ישראל עוד מדגישה המצב במעבר רפיח, שבין מצרים לעזה, אשר פתוח לתנועת אנשים, אולם לאחר הפלת שלטון מוחמד מורסי, בחודש יולי 2013, [המעבר דרכו מוגבל מאוד](#), בעיקר לחולים, עולי רגל ומי

שמחזיקים באזרחות או בתושבות זרה. מצרים גם הרסה את המנהרות בגבול בינה לבין עזה, דרכן עברו רוב הסחורות האזרחיות, כגון חומרי בנייה ודלק.

השלכות ההגבלות על התנועה

הסגר על עזה מאפשר תנועה של אנשים וסחורות להבטחת שרידותה של האוכלוסייה בעזה, אך חוסם את האפשרות לפיתוח כלכלי, חינוכי ואנושי:

- האיסור על שיווק סחורות בישראל ובגדה – שם נמצאים השווקים הטבעיים של עזה – פוגע קשות בענפי התעשייה והחקלאות, שאינם יכולים לנצל את מלוא יכולת הייצור שלהם ללא גישה לשווקים חיצוניים.
- ההגבלות על תנועה של אנשים מסכלת הזדמנויות לצמיחה ופיתוח, כגון הכשרות מקצועיות, לימודים אוניברסיטאיים, בחינת אפשרויות עסקיות ועוד.
- המגבלות הקשות על רכישת חומרי בנייה, שנוספו על הריסת המנהרות מתחת לגבול בין עזה למצרים, תרמו לזינוק באחוזי [האבטלה ל-45 אחוז ברבעון השני של 2014](#) ומנציחות מחסור של 75 אלף יחידות דיור ו-259 בתי ספר – נתונים ערב הלחימה.
- כ-70 אחוז מתושבי עזה היו תלויים בסיוע הומניטרי עוד טרם סבב הלחימה האחרון. לאוכלוסייה הצעירה של עזה – 73 אחוז מהתושבים מתחת לגיל 30 – יתקשו מאוד למצוא אופק תעסוקתי ומקצועי.
- הסגר גם פוגע בקשרי משפחה ובקשרים חברתיים ותרבותיים רחבים יותר בין פלסטינים. אף על פי של-31 אחוזים מתושבי עזה [קרובי משפחה](#) בישראל, במזרח ירושלים ובגדה המערבית, ביקורי משפחה מוגבלים למקרים הומניטריים חריגים. לבני זוג ולהורים וילדים אסור להתאחד בגדה המערבית.

הסגר האזרחי אינו משרת צרכים ביטחוניים

המשפט הבינלאומי מחייב את ישראל להבחין בין חמושים לבין אזרחים ולעשות ככל שביכולתה כדי להבטיח שהצעדים הביטחוניים שבהם היא נוקטת יכוונו לחמושים ולא יפגעו באזרחים. הגבלות שפוגעות באזרחים מבלי לשרת תכלית ביטחונית הן פסולות מכל וכל.

ההגבלות הגורפות על תנועה מעזה ואליה אינן תואמות את ההתחייבויות הבינלאומיות של ישראל משום שהן פוגעות בעיקר באזרחים ובמקרה של עזה, בעיקר בילדים, שמהווים 53 אחוזים מהאוכלוסייה.

לא בכדי מסתמנת [הערכה](#) בקרב בכירים במערכת הביטחון הישראלית, לפיה מניעת האפשרות לפיתוח כלכלי בעזה פוגעת גם באינטרסים ישראליים. ראש הממשלה בנימין נתניהו אף [הצהיר](#) בעקבות אירועי המשט בשנת 2010, כי "הסגר האזרחי פגע בסגר הביטחוני". בכירים אלה הסבירו, כי פיתוח כלכלי בעזה תורם ליציבות ובסופו של דבר – לשמירה על ביטחונם של אזרחי ישראל.

המלצות - הצורך בהסרת הגבלות על תנועה אזרחית

הסגר על עזה פוגע בחברה הפלסטינית בכללותה ומונע מפלסטינים תושבי עזה לקיים חיים אזרחיים תקינים. בכך מסכל הסגר סיכוי לשגשוג וליציבות, שהיו מטיבים הן עם הפלסטינים תושבי עזה והגדה והן עם תושבי ישראל. הפתרון הוא לאמץ מדיניות שתואמת את דרישות המשפט הבינלאומי והמלצותיהם של בכירים ישראלים בולטים: להבחין בין אזרחים לחמושים ולהפסיק לאלתר את הגבלות התנועה האזרחית. ארגון גישה קורא לממשלת ישראל לאמץ מדיניות של הרחבת התנועה מעזה ואליה [למקסימום האפשרי](#) ובמיוחד:

1. לאפשר תנועת אנשים דרך מעבר ארז בכפוף לבדיקות ביטחוניות פרטניות.
2. להתיר העברת סחורות מעזה לצורך שיווק בישראל ובגדה המערבית, בכפוף לבדיקות פרטניות של הסחורה והסדרים ביטחוניים במעבר.
3. להתיר כניסת חומרי בניין לעזה בכפוף למנגנון ביטחוני מתאים.

נספח: חומרי בנייה ואיום המנהרות



צילום: אימאן מוחמד

מאז יולי 2010 ועד דצמבר 2012, ישראל אפשרה כניסה של כמויות קטנות של חומרי בנייה לעזה עבור ארגונים בינלאומיים בלבד. בתקופה זו, חומרי בנייה נכנסו דרך המנהרות בגבול שבין עזה למצרים דרך מנגנון שאפשר לממשלת חמאס לגבות על כך מיסים ודמי תפעול. בין ינואר ליוני 2013, נכנסו דרך המנהרות בממוצע כל חודש כמעט 300 אלף טונות מלט, חצץ וברזל. החל מדצמבר 2012 ישראל אפשרה [לכמויות קטנות של חצץ](#) ובהמשך גם מלט להיכנס לעזה עבור המגזר הפרטי, אולם [ביטלה אפשרות זו](#) לאחר שהתגלתה מנהרה שנחפרה בין עזה לקיבוץ ישראלי. כיום, הכנסת חומרי בנייה במעבר כרם שלום מותרת רק לארגונים בינלאומיים בכפוף למנגנון אישור מסורבל ויקר. ההגבלות פגעו קשות בחייהם של אזרחים בעזה. נפגעה פרנסתם של כ-70 אלף עובדים שהיו תלויים בענף הבנייה. ערב הלחימה, הצטבר מחסור של 75 אלף יחידות דיור ו-259 בתי ספר. האבטלה זינקה ל-45% ברבעון השני של 2014, לעומת 28% ברבעון המקביל בשנת 2013.

לנוכח ממדי ההרס בעקבות הלחימה, חומרי בניין הפכו להכרחיים לשיקום תשתיות אזרחיות חיוניות כמו תשתיות ולבניית בתי חולים, בתי ספר, מפעלים ואלפי בתים שניזוקו ונהרסו בלחימה. לפי הערכת האו"ם, אם ישראל תמשיך

את מדיניות טפטוף האישורים עבור ארגונים בינלאומיים בלבד, ייקח למעלה מעשור לשקם את רצועת עזה, טווח זמן שאינו מתקבל על הדעת.

הניסיון להתמודד עם איום צבאי באמצעות הגבלה על סחורה שהשימוש העיקרי בה אזרחי – נכשל בעבר ואין סיבה לחשוב שיצליח בעתיד. בין 2007 ל-2010, משרד הביטחון הגביל העברת דלק לרצועת עזה, בטענה שהדלק נחוץ לשיגור רקטות. ההגבלות לא מנעו שיגור רקטות, אבל כן פגעו קשות בכלכלה. על כן, בשנת 2010, ממשלת נתניהו הקודמת ביטלה את ההגבלות. בזמן המבצע הצבאי האחרון הותר לתושבי עזה לרכוש דלק ללא הגבלה דרך מעבר כרם שלום. על אדריכלי מדיניות הסגר לקחת אחריות לכישלונה, במקום להתעקש להנציח אותה במקרה של חומרי הבנייה. בכירי מערכת הביטחון מבינים כי שמירה על ביטחונם של תושבי ישראל מחייבת לקיחת סיכונים מסוימים. הם גם מבינים את האינטרס של מדינת ישראל בתנועת אנשים וסחורות כדי לתרום לפיתוח כלכלי בעזה. בשל כך, בשנה שעברה מתאם פעולות הממשלה בשטחים דאז, איתן דנגוט, [מתח ביקורת פומבית](#) על החלטת שר הביטחון שלא לחדש את העברת חומרי בנייה לעזה. האלוף דנגוט ציין את הפגיעה שהאיסור גורם לכלכלה בעזה, תוך הבנה שפיתוח כלכלי בעזה הוא גם אינטרס ביטחוני ישראלי.